

4. ประโยคและการเรียงลำดับคำ

ภาษาเขมรสร้างประโยคและเรียงลำดับคำคล้ายคลึงกับภาษาไทยเกือบทุกประการ ดัง-
นี้

4.1 การเรียงลำดับคำ

- ก. ประธานอยู่หน้ากริยา กริยาอยู่หน้ากรรม เช่น
 เขิงเทาสาลาเรียน (เขิงโต้วซาลาเรียน)
 "เราไปโรงเรียน"
 เกลิงเฉไพหุร (เพลิงแซะเป็รีย)
 "ไฟไหม้ป่า"
- ข. คุณศัพท์อยู่หลังนาม เช่น
 มนุสฺสณิ (มนุสะสีชื่อ) "คนเจ็บ"
 โคมพูยัวร์ (โคมพูยัวร์) "โคมแขวน"
- ค. กริยาวิเศษณ์อยู่หลังกริยาหรือหลังคำวิเศษณ์ เช่น
 นิชายจุริล (นิเฮียยเจอร์ล) "พูดล่องเปรี๊ยะ"
 เจรินเพก (เจอร์นเป็ก) "มากมาย"
- ง. บุพบทอยู่หน้าคำที่มาด้วย เช่น
 หลวทิกอหุรจะทีญัน (โพลิวติกทมโฮร์โจะหนีพูนม)
 "ทางน้ำใหญ่ไหลลงจากภูเขา"
- จ. มีลักษณะนามใช้และใส่ไว้หลังคำบอกจำนวนนับ เช่น
 ซุหิมมวยกัฟิส (คุศิมมวยก้อมปีสะ)
 "กระเทียมหนึ่งกลีบ" (มวย "หนึ่ง," กัฟิส "กลีบ")
 โรคมวยฮาง (โรคมวยฮาง)
 "โรคอ่างหนึ่ง" (ฮาง "อ่าง")
 สุกอร์โตนคมวยแผน (ซุกอร์โตนคมวยแผน)
 "น้ำคาลปิกหนึ่งปิก" (แผน "แค้น, ปิก")

4.2 คำสำเร็จรูปในตัว หมายความว่าไม่มีการเปลี่ยนแปลงในศัพท์เพื่อบอกเพศ พจน์ และการกสำหรับคำนาม ทั้งไม่มีการเปลี่ยนแปลงในศัพท์เพื่อบอกกาล มาลา และวาจก- สำหรับคำกริยาค้างเช่นภาษาบาลีและสันสกฤต หากต้องการแสดงเพศ พจน์ หรือกาล ก็- ต้องใช้คำอื่นมาประสมเข้า ดังนี้

ก. แสดงเพศ มีคำที่ใช้แสดงเพศชาย เพศหญิง เพศผู้ และเพศเมียสำหรับเติม- หลังนามอื่น คือ

เพศชาย ใช้ บุรุษ เช่น กุณบุรุษ (โกณบุรุษ) "ลูกชาย"

เพศหญิง ใช้ สตรี เช่น กุณสตรี (โกณสตรี) "ลูกหญิง"

เพศผู้ ใช้ โยมล เช่น แฉกโยมล (แฉกโยมล) "หมาตัวผู้"

เพศเมีย ใช้ ญี่ เช่น แฉกญี่ (แฉกญี่) "หมาตัวเมีย"

ข. แสดงพจน์ ใช้คำซ้ำ เช่น อู๊ว (เอว๊ว) "อะไรๆ"

ค. แสดงกาล เมื่อใช้ปัจจุบันกาลปกติไม่จำเป็นต้องใช้คำใดมาช่วย เช่น

ชุกุเหาเมิลกุน (คุยมโต้วเมิลกุน)

"ฉันไปคุหนั่ง"

แต่เมื่อต้องการแสดงกาลอื่นๆมักใช้คำต่อไปนี้ช่วย

-ปัจจุบันกาลกำลังกระทำอยู่ ใช้ กัฟุง (ก้อมปุง) "กำลัง" เติมหน้ากริยา- สำคัญ เช่น

บงสุริกัฟุงนิยาย (บ้องสุริยก้อมปุงนิเยีย)

"พี่สาวกำลังพูด"

-อนาคตกาล ใช้ นิง (นึ่ง) "จะ" เติมหน้ากริยาสำคัญ เช่น

แสะอกนึ่งเหา (แสะอกนึ่งโต้ว)

"พรุ่งนี้จะไป"

-อดีตกาล ใช้ บาน (บาน) "ได้" เติมหน้ากริยาสำคัญ หรือใช้ เหือ (เฮอ)

"แล้ว" เติมหลังกริยาสำคัญ เช่น

เอียงบานเหากุนิเพญ (เอียงบานโต้วพุนมเปญ)

"เราได้ไปพนมเปญ"

ขลุ่ยสี่คุยทาวเหือ (คฺยอมสี่คุยเตี้ยวเฮอ)

"ฉันทินก๋วยเตี้ยวแล้ว"

เมื่อต้องการแสดงความคาดคะเน ซอร้อง หรือบังคับ ก็ต้องหาคำมาใส่หน้ากริยาบ้าง ลงท้ายประโยคบ้าง ดังนี้

คงแต, คงแต๊นึ่ง (ก๊วงแต, ก๊วงแต๊นึ่ง) "เห็นดำ, ถ้าจะ, คงจะ, คงจะ-
ต้อง" ใส่หน้าคำกริยา เช่น

เอ็งคงแต๊นึ่งบานจวบคฺนุมาเหือต (เอ็งก๊วงแต๊นึ่งบานจวบเกุ๊นือเตือต)

"เราคงจะต้องได้พบกันอีก"

มุชซา, มุชแต (มุจเจือ, มุจแต) "เห็นจะ" ใส่หน้าคำกริยา เช่น

มุชซาเทา (มุจเจือโต้ว)

"เห็นจะไป"

เท (เต) "ห rokok" เต็มท้ายประโยค เช่น

ชฺยู๊มึนเทาเท (คฺยอมมึนโต้วเต)

"ฉันทินไม่ไปห rokok"

เป็นต้น

ส่วนการรอก วาจก คือการแสดงความสัมพันธ์ระหว่างคำในประโยคนั้น ก็แล้วแต่ความ
การเรียงลำดับมักเป็นไปตามระเบียบที่กล่าวมาแล้ว